

VASÁRNAP

A „Tolnamegyei Közlöny“

MELLÉKLETE.

1891.

Decz.

Csiky Gergely.

Mély megdöbbenést okozott hazaszerte Csiky Gergely váratlan halála. A magyar irodalom történet lapjain fekete betűkkel lesz följegyezve november hó 19-ike, a mely napon örökre elveszítettük a legnagyobb és legtermékenyebb magyar drámairót. Elvesztettük akkor, mikor még oly sokat és joggal várhatánk az ő zseniális tehetségétől, nagy munkabíró erejétől.

Csiky Gergely negyvenkilenc éves volt és az aradmegyei Pankota mezővárosban született, erdélyi származású örmény szülők-től. A ritka fogékony eszű gyermeket atyja Aradon kezdte iskoláztatni és gymnasiumi életének első éveiből maradt fenn az első két verssor, melyet Csiky életében írt. Az osztályban volt egy szorgalmas román fiu (később aradi ügyvéd) Sztaneszku, kiről e két verssort írta Csiky, mint kis diákgyerek:

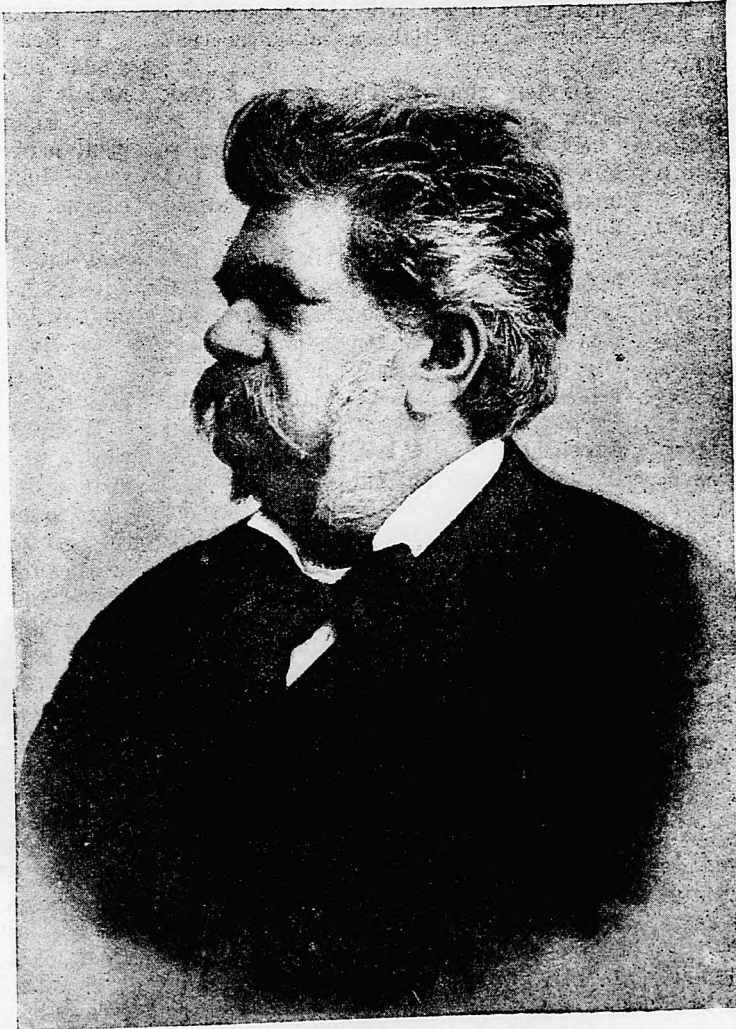
Sztaneszku Imre Vazul,
Szorgalmasan tanul . . .

Vallásos atyja papi pályára szánta őt s 1859-től kezdve, négy évig a pesti papnevelő intézetben tanulta a hittudományokat igen szorgalmasan. Buzgó részt vett a kispapok irodalmi működésében s fordítgatott, írogatott maga is. Majd a bécsi Augustineum jeles növendéke lett. Kilépve onnan 1869-ben Tornyán káplánkodott egy évig, aztán a temesvári gymnáziumban, később nyolcz évig a papnevelő intézetben volt tanár. Közben szerkesztett „Egyházi Közlöny“-t s írt jeles „Egyházi jogtan“-t. Nagyon jártas volt e téren és sokáig

működött a szentszéknél, mint a házasság egyházi jogvédője. A válópörökből sok családi vizslyt és embert ismert meg alaposan, a minek — mint maga mondogatta — nagy hasznát vette drámairó korában. A szépirodalommal

két kötetben jelentek meg „Életből“ és „Fényképek“ czimmel. De ezekkel még nem keltett föltűnést.

Az akadémia 1875-diki Teleki-pályázatán „Jóslat“ czimű ó-görög tárgyú vigjátéka nyerte meg a pályadíjat, de a bírálók lényeges kifogásaival. Zajos taps üdvözölte a papköltőt, kinek a közönség fényes elégtételt adott.

Csiky Gergely.†

már tanárkorában kezdett foglalkozni. Fordított is, írt is rövidebb érdekes elbeszéléseket, melyekből a „Föv. Lapok“ is közölt egy párt „Marosi“ álnév alatt. Akkori beszélyei 1871-ben

tással volt mindenkire. A „Proletárok“ emlékezetes nagy sikere, nagy fordulat ugy az ő pályáján, mint színirodalmunk fejlődésének történetében. Sem Csiky, sem a színészek

Ez első százaranyos darab, (melyet még ezerkilencszáz elnyert arany követett), nagyon tetszett Szigligetinek is, ki — mintha csak azonnal a maga utódját sejtette volna meg benne — folyvást rajta volt, hogy a színház számára elhódítsa. Neki volt abban fő érdeme, hogy Csiky Gergely a fővárosba jött lakni, aztán a drámabíró bizottság tagja, később pedig a színi-iskola tanára lett. Nem ment ez küzdelem nélkül. Csiky Gergely maga is igen komolyan óvta papi állásának kötelességeit. „János“ czimű jutalmazott szomorú játékát s „Ellenálhatatlan“ czimű vigjátékát, (mely a Karátsonyi-díj négyszáz aranyában részesült) sőt első nagyhatású társadalmi vigjátékait is zajosan tapsolták már, midőn ő még folyvást mint pap élt a fővárosban, ki vasárnaponként misézni is eljárt a ferencziek templomába. Az esti tapsokra és kihívásokra pedig sohasem lépett a színpadra, hanem csak páholyból köszönte meg a kitüntetést. Az érdekes papi alak, nagy hatással volt mindenkire.

Ott a dombtetőn!

— Rajz. —

Irta: Ifj. Váncza Mihály.

nem hitték, hogy ez erős realizmusu festés olyan nagy és olyan tartós hatást fog tenni. Csiky Gergelyt a tudományos műveltség a klasszikusok ápolására buzdította. Nagy öröme vált később is, hogy magyar Sophoklessel és Plautussal ajándékozta meg irodalmunkat és hogy e műveiből az „Antigone”, „Oedipus” és a „Miles gloriosus” („A hetvenkedő”) a színpadon is tetőszéssel találkozott. Az akadémiában és a Kisfaludy-Társaság körében, melyek siettek őt fölvenni tagjaik sorába, mindig kedvtelve foglalkozott klasszikusai-
val; sőt öröme vált az is, ha az akadémia könyvkiadó vállalatát oly nagy tudományos munkákkal gyarapíthatta, mint Taine „Angol irodalom történeté”-nek, Villemain „Pindár szellemének” és Ribbeck „Római költészet történeté”-nek lefordítása; de a színpadot mindinkább olyan intézetnek tartotta, melynek kötelessége a mai közönség modern izlését elégteleni ki. Mivel pedig már első beszélyeiben is nyilvánult hajlama az egészséges realizmushoz, modern francia drámákkal és drasztikus angol bohózatok fordításával való foglalkozása pedig kedvét is növelték ez irányban, nem vált nehezére a jelentékeny fordulat, melyet színműírói pályáján a „Proletárok”-kal tett s aztán a „Mukányi” bohózzal, a „Czifra nyomorúság”-gal, „Kaviár”-ral és a többivel folytatott.

Mint a hazai társadalom erős tollú festője és erkölcs bírálója, egy csappással a magyar színpad legnépszerűbb írója lett, kinek nimbuszát végtelenül emelte példás, erényes élete, mely teljesen és kizárólag családja és az irodalom közt oszlott meg.

Csiky Gergelyt tudóvizenyőből keletkezett gyors szívszélhűdés tette halottá. Régebben aszthmája volt, de az nyugodtan hagyá az utóbbi években és esupán hizása ellen keresett gyógyszert, a legtobbi nyáron is, Marienbadban.

Halála előtt néhány nappal találkozott vele a Múzeum-kavéházban. Soha derültebb, jobb kedvben nem láttam. Észrevehető örömmel mondá el, hogy mennyire megfogyott, megkönnyebült. Alig tud eleget inni; akkora nagy a munkakedve. Csak a diétát panaszkolta. Beszéd közben egy nagy csésze erősen barna kapuczinert szürcsölgetett, melybe csak egy darabka cukrot tett.

— Szívesen innám őt darabbal, de hát az orvos nem engedi. De szót fogadok, mert érzem, hogy nagyon használnál.

Pár napra rá meg volt halva. Neje karjai között, pár héttel házasságuk tiz éves fordulója előtt hunyt el.

Aldás emlékére!

7.—7.

Rég leszált az alkony, sötétkékes fátyol borult a messze láthatárra, itt-ott néhány csillag is feltűnt. A tavaszi esti fuvalom mármoritó illatot lebbent szárnyain, az akácvirág kéjes illatát. . .

Már János bátya is hazatért, hogy nyugalomra hajtja borgőztől nehéz fejét. Nem csoda, mai estéjét is a pinczében tölté, abban a mohós kis sziklaoduban ott a falu végén. Nesztelenül jött, nehogy az asszonyt felköltse, még a komondor sem ugatta meg, az is behuzta lompos farkát s a kerítés mellől már csak félszemmel kandikál a nagy utcza széltebe-hosszába.

A toronyóra egyhanguan veri el a tizet s az éji bakter rekedt hangon mondja utána:

Tizet elütötte már az óra,
Térjen minden ember nyugovóra! . . .

Azután befordul a kis utcza sarkon, hogy ő is megpihentesse fáradt testét valamelyik ház előtti lóczán legalább — egy órára. Hiába a bakter is csak ember!

Minden szunnyad, minden alszik, csak ott az odvas domb alatt a Timár Borcsák kis szalmafedelű házának ablakán szűrődik át halavány fény. Ott még fenn van valaki. Ott az utolsó ablakban . . .

Most buvik elő az egyik karsu felhőfoszlány megül a sápadt hold, a komondorok vonítása üdvözli . . . Fel sem veszi, még csak nem is mosolyog. Olyan önelégült komoly arczczal bámul maga elé, mintha nem is látna semmit. Hejh pedig de sokat láthat az, aki figyelemmel kíséri a Timár Borcsák házában utolsó ablakát. . .

Zajtalanul, csendesén nyílik ki az üvegtábla s egy fejenik meg abban a szűk keretben . . . a hold legfényesebb sugara éppen reá esik. . . Gyönyörű arcz, piros pozsgás szép leánynak az arcza. Körülhéz, mintha keresne valakit . . . még semmi! . . . Ismét beteszi az ablakot olyan csendesén. . .

De ime, most megzörren az orgonabokor s délczeg ifju sompolyog a kis ablakhoz. Nem látja senki, nem hallja senki. Legalább ő azt gondolja!

Hejh pedig be jól látja valaki, aki csak azért virraszt ott a dombtetőn, hogy őt láthassa. . . Zümmögő éji bogarak repdesnek a néma éjben, bohó lepkek csapódnak a falhoz nagyot koppanva, mintha meg akarnák sugni annak a legénynek: ne menj oda, csak maradj te otthon!

Bohó gondolatok föltre! Kinek jutna ilyenkor eszébe a félelem ott — a kedves ablaka alatt?!

Megkocogtatja halkan az üvegtáblát mely rögtön felnyílik . . .

— Pszt!

— Ki az? . . .
— Boriskám, édes angyalom! . . .
— Pista, te vagy? hol jársz ilyenkor? . . . Eredj haza, korán van még, meglátnak! . . .

— Hadd lássanak babám, most már láthatlak, hiszen ugy is elmegyünk jövő héten a paphoz. . .

— Mit beszélsz Pista? Szörnyűség!

— Hát nem szeretsz engem? . . .

— Szeretlek . . . igen szeretlek . . . de mit szól majd Gyurka, ha megtudja?

— Hadd beszéljen a mit neki tesszik, az ő dolga.

— De megöl!

— Ne félj Boriskám, míg engemet látsz. . .

— Mondd csak, megkaptad anyád örökségét?

— Még nem de a jövő héten már a kezemben lesz, boldog tüzhelyet alapítunk rajta. Csókolj meg, eszem a szivedet, angyalom kedves Boriskám!

Édes csók csattant el a szeretők ajkairól.

Tompa moraj hangzott a dombtetőről.

— A leány összerázkodott. . .

— Semmi, semmi édesem, csak egy madár röppent fel vagy egy kődarab hullott alá. . .

— Félek Pista, igen félek . . . no, menj már, inkább jöjj el holnap ismét!

— Holnap is eljövök aranyos Boriskám.

— No, inkább adok még egy csókot, csak eredj már . . . eredj, igen félek!

— Sohase félj kincsem, nem lát bennünket senki sem.

— Itt a csók, aztán menjen ám!

Ismét egy édes csók és ismét egy hosszú forró csók. . .

Bezáródott a kis ablak, megette eltűnt a szép leány s az orgonabokor közt a délczeg ifju.

A szalmakunyhó feletti odvas dombról roskatag alak indul lefelé. Inognak lábai, mintha részeg volna. A holdfénynél messziről ugy vélnéd, hogy egy öreg ember támolyog haza, pedig az is olyan délczeg ifju volt, mint amaz, csak a szerelem tette öreggé, a bizonytalan szívet gyöttrő szerelem.

Szerette Boriskáját és most látni kellett, hogy mást ölelnek karjai. De ő maga akarta így. Régen táplálja már lelkében a gyanút s most meg akart győződni a szomorú valóról . . . azért ment fel oda a dombtetőre. . .

Feje szédül, szívet óriási fájdalom járja át szitokra, káromlásra nyílnak ajkai, ökölbe szoritja ujjait és örülten kezd rohanni lefelé a szírdarabokon keresztül. . . Majd megáll, mintha öszakarná szedni gondolatait, mintha emlékébe akarná idézni a multat, aranyos ifjuságát azt a szép gyermekkort, mikor az aranyos pillangókat ott kiűn a mezőn még együtt üzte Boriskájával, hűtlenné lett kedvesével. . . Könyvek jönnek pilláira s a délczeg legény ugy

sír, mint a gyermek, úgy nyög, mint a beteg. . . Azután nagyot sóhajtván ingujjába törli könnyeit s visszafordulva neki indul a sötét éjszakának. . .

A toronyóra tizenegyet üt. A bakter ismétli:

Tizenegyet ütött már az óra,
Térjen minden ember nyugovóra! . . .

És egynek kivételével nyugovóra tért most már mindenki. . .

Mikor megviradt, Pethő Gyurkának első gondja volt felkeresni a Timár Borcsákék kékre meszelt kis házat. Ott találta a szép leányt a virágos kis kertben — éppen bokrétát kötött. . .

— De jókor felkeltél Gyurka!

— Téged akartalak látni Boriskám. Ugy-e, hogy nekem kötöd azt a szép bokrétát? . . .

A leány nagy zavarában fülig pirult.

— Anyámnak kötöm . . . születés napja van.

— De azt a szép rózsát csak nekem adod ugy-e?

— Ezt? . . . Ha épen rákötöd magad, neked adhatom. . . Vedd el!

— Hogy akarom-e?

— Csak ez az egy van kis kertemben.

— Tegnap még kettő volt!

— Igen . . . igazad van . . . nem is tudom, hogy hová lett. . . Ejnye, ejnye! bizonyosan letörte valaki. . .

— Vagy talán épen te törted le Boriskám valakinek. . .

— Menjen . . . nem tudom vajjon kinek adtam volna! . . .

— Hát add nekem azt az egyet, a mi még ott van a tövén, szerelmed jelöl. . .

— Ne fossa meg kis kertemet e disztól . . . szebb lesz, ha itt virágozik, majd én felnevelem, azután akkor odaadom. . .

— Jól van, jól, Boriskám angyalom, csak neved — szólt keserű gunnyal Pethő Gyurka — úgy is ma kérem kezedet, épen ma, édes anyád születésnapján. . .

A leány arcát ismét sötét pirította át.

— Mire gondol Gyurka, én még nem akarok férjhez menni. . .

— Hiszen előbb azt mondtad, hogy szeretsz!

— Szeretem hát, de még is csak jobb nekem itthon. . . Tudja, szegény öreg anyámat kell gondozni.

— Ne busulj angyalom, majd őt is magunkhoz vesszük. . .

— Azután csak nem gondolja, hogy én elmennék magához feleségül!

Gyurit nem lepték meg e szavak s hirtelen kérdé:

— Hát miért nem? Én szeretlek téged Boriskám!

— Tudja . . .

— Ránczos piros eszimat, kacski selyemkendőt veszek majd Boriskám s úgy bekötöm a fejedet, mint senki más.

— Nem kell az én fejemet bekötni, hagyjon nekem békét!

Szólt daczosan a leány és befutott a házba.

Pethő Gyurka utána nézett egy ideig, míg a fájdalom könnyei el nem homályosították szeméit, azután ő is megfordult és tovább ment százszor is elmondva:

— Majd ott leszek ma este ismét a dombtetőn, majd a szemébe nézek én annak a legénynek, a ki fogadom, hogy sohasem lesz ennek a leánynak az ura. . . Bizony mondom, hogy soha . . . de soha!

Csakugyan ott volt az odvason már napszáltakor . . . onnét mindent látott és ott bevárhatta vetélytársát ki bizonyosan eljön ismét bekopogtatni a szép leány ablakán. . .

Ugy is lett. Eljött.

Gyuri megvárta míg kinyílt az ablak, akkor lesietett a dombtetőről, óvatosan, vigyázva, nehogy egy lombzörrenés, vagy egy legördülő kövecs zaja árulója legyen. . .

Oda lopózkodott a kis ház falához. . . Az enyelgő szerelmesek nem vették észre. . .

— Ezt a rózsát neked szántam Pista, mert szeretlek! . . .

— Eszem a szivedet érte aranyos Boriskám! — s csókot nyomott a kinyújtott ajkára.

Pethő Gyurka ereiben felforr a vér, szemei lángban égtek, arcának vonásait eltorzította a harag, a bosszu, a düh úgy nézett ki ott a bokrok homályos árnyékában, mint egy örült . . . csak a kezében csillogott valami, egy kurta nyelű késnek hosszú fényes aczélja.

Hideg szél rázta meg a fák lombjait . . . Brr! Olyan, mint a halál rideg, fagyos lehellete. . .

— Egy csókot angyalom . . . még csak egyet és aztán megyek!

A leány az ablakon át magához ölelte a legényt és susogva, tréfálva mondá:

— Meghallják ám!

— Hadd hallják, szeretném én látni, hogy ki merne velem szembeszállani. . .

Pethő Gyurka nem tü hette tovább a fájdalmat, kiugrott a bokorból s egy pillanat alatt ott termett az ablak előtt.

— Hát én!

— Jaj az istenért! Gyurka! Gyurka! — sikoltott a leány.

— Gazember! — dörgé ez magán kívül s ellenfelének ugrott, hogy torokon kapja a csábítót.

— Gazember kend! Hallja én becsületes járatban vagyok itt, de kend, mint a tolvaj ide lopózkodott. . .

— Gyurka, Gyurka . . . az égre! ártatlan vagyok! — kiáltá Boriska.

— Számomra neved a rózsát ugye — azután a legényhez fordulva —

utolsó órád ütött, csók helyett ne méltó jutalmad — s a magasra emelt kést markolatig mártá szívébe.

Egy jajkiáltás, egy tompa hörgés . . . és a földet pirosra festé a vér kiömlő árja . . .

Ott feküdt Hódy Pista a porban élettelenül. . .

Pethő Gyurka feljelentette magát. Elfogták, elítélték — kötéltre.

Nem kapott kegyelmet, de nem is várt. Megnyugodott rettentő sorsában.

A szép Boriska pedig beteg lett, súlyos nehéz beteg, még most is ott fekszik a kórágyn; eszét megbontotta az a véres kép, lelkét megrendíté a vádló öntudat keserű ézzése. Nem gyógyítja az ő betegségét orvos, arra nincs orvosság! Lassu halál, csendes kimulás — lelki és testi sorvadás annak a neve. . .

Késő ősz van. . . Hullanak a sárga falevelek. Letépi egyenként az enyészett tarló szele. . .

. . . Harangoznak a kis faluban, a léleklarang szomoruan, fájdalmasan kong . . . most viszik Pethő Gyurkát a bíróhoz, oda a dombtetőre, a Timár Borcsákék háza fölé, hogy mindenki tanuljon abból, példaképen a jövőre . . . Már mindjárt ott vannak, néhány lépésnyire a szegényfától.

A szegény elitelt egy pillantást vet a kékre meszelt házra, melynek udvara volt véres tettének színhelye, meglátja a kis ablakot, abban az örült leányt, amint megüvegesedett szeméivel mereven bámul maga elé. . . Összeborzad s kezeivel szeméhez akar nyulni, hogy letörölje azt a két könnyeseppet, mely pilláin rezeg, de nem tudja, nem bírja, hiszen le vannak lánczolva karjai. . . Kimondhatatlan érzelem vesz erőt lelkén s önkénytelenül suttogják vonagló ajkai.

— Isten veled Boriskám . . . édes angyalom! . . .

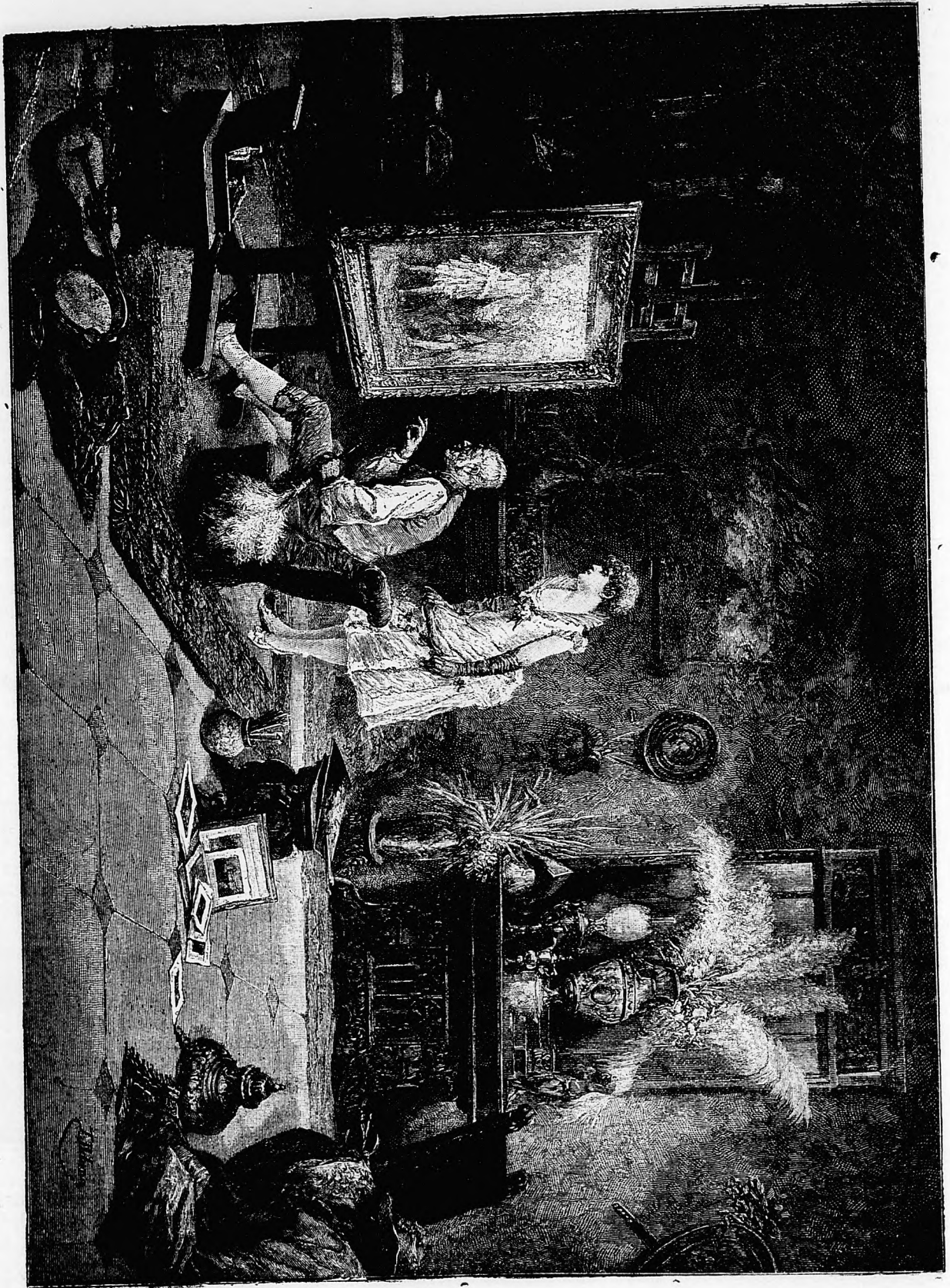
És az örült leány meghallja a sir küszöbéről jövő hangokat, kiolvassa azokból a kétségbeesett sápadt vonásokból a mult egész történetét, felismeri hűtlenül elhagyott kedvesét és kirohan a házból. . .

— Megyek . . . Gyuri . . . megyek! . . . ne hagyj el . . . tied vagyok, csak a tied leszek! . . .

Azután összeesik ott a küszöb előtt s szemének könnyei helyett ajkán egy vércsepp regél csak szívének fájdalomáról. . .

Mire bevitték, ágyba fektették a holt leányt, már Pethő Gyurka sem volt többé . . . ott függött a bitón, példagyanánt — ott a dombtetőn!

A m ű é r t ő k. Echená tesiménye után

Mese a zongora mellől.

— Elbeszélés. —

Irta: Molnár Gyula.

A zsebkendőjét még most is emlékeim között őrzöm, képe még most is ide van a szívembe vésve. Emlék előttem a múlt, kietlen a jövő. Vajha megszűnnék dobanni a szív, bevégezné életműködését az agy, a szellemi központ, hogy sohase jutna eszembe a történet, melynek sötét áldozata az én sanyaru sorsom. Miért is kellett nekem születnem? Miért nem fojtottak meg engem a pólyámban még? Legalább ma egy féreggel kevesebb van a társadalom sülyedt ekszisztenciái között. Oh! a múlt rémes képével még most is kísért, most, midőn elvonultan élek a világ zajától, kerülve az embereket, mint a sötét büntettet elkövetett gyilkos, ki fél az igazságszolgáltatás fenyegető karjától. Iszonyu a lelki szenvedés, melyet átéltem, csoda, ha ezt még emberi szervezet kiállani bírja. Meddig tart még az út, mely célomhoz vezet? A halál, a halál... Vajjon nyugalmat ad-e a halál, sokat, sokat zaklatott életem sanyaru napjai után?... Ha tudnám!...

I.

Szerettem! Sokáig csendesen pihent lelki nyugalmamat megzavarta egy pár kék szem. A komoly, magába vonult, zárkozott, félénketeg ember elveszté öntudatát, az egyensúly felbomlott erkölcsi életrendjében. Lénye felolvadt szerelmében. Örült módra beleszeretett egy szőke lányba. Én Istenem! vajjon bűn-e, szeretni? Hát nem arra teremtettek-e bennünket, hogy szeressünk? Nem arra való-e a nő, hogy szeressék, a férfi, hogy szeressen? De kit? Szerettem, és ime azzá lettem, a mi most vagyok: földön futó bolond, kinek kin az élete, de azért gyáva, mert nem tudja feloldozni magát a terhes lét béklyói alól.

Nevelő voltam. Kedvvel foglalkoztam a gyermekek nevelésével, oktatásával, kiképzésével. Jutalmam nem maradt el: tanítványaim szeretete csak buzdítás volt a jövőre; és én hittem a jövőben, rózsaszínben tündöklött előttem a múlt, melynek ágas-bogas utain fáradt tagokkal átvánszorogtam. Boldog voltam, ha visszatekintve a megtett göröngyös utamra, a megelégedés érzése töltötte be szívemet. Elégedett voltam, míg most a kétség ördöge mardossa valómat. A gyermekkor, a szülői ház környéke, a tanuló évek sanyaru volta mintegy álomban tűnik fel előttem, melyből kiválik édes szülőimnek jóságtól mosolygó arca, honnan felém int a bátorító tekintet a jövő sivárságaival szemben.

Szerettem! Nem, mint gyermek szereti az öregjeit, nem, mint atya szereti gyermekét, de mint egy örült szenvedélytől dobanni képes beleszivja magába a szerelem csiráit. Hol a józan

gondolkozás, nyugalmas ítélet a jelen tényeivel szemben? Ítélet az emberi öntudatból kifolyó botorságokkal szemben! Mily nyomorult az emberi teremtmény, hogy nem képes önmagán uralzkodni, mikor valamelyes lázas állapot lázas körtünetei jelentkeznek rajta. Hát azért adatott az erő, azért van meg a szervezeti szívósság, hogy a bátorság,

dolatot, valami tulvilági érzést lop be a szív kamráiba, honnan sebesebb liuktetésre indítja a vért a kivezető üterekben. Nem, a szerelem pokoli érzet, mely elégeti az emberi valót, felemészti a józangondolkozást, elkárhoztatja a hiszékeny önhitt embert s bele taszítja a nyomorultság elnyelő örvényébe...

Szerettem! E szó magában foglalja

CSIKY GERGELY 1875-ben.

ellentállás idegei felernyüljenek a mostoha sors által reámért betegség kinja alatt. Hah! kacagni, örülten kacagni van kedvem azon tudós szamarak felett, kik erőnek erejével állítani vélik, hogy a szerelem édes érzemény, mely kellemesen hat a lélekre, édes rezgésbe hozza a szív hurjait, elandalítja a gon-

életboldogságom megmaradt gyönyörét és eddigi kinom iszonyu fájdalmát. Szerettem, de nem mint szeretnek az emberek, de mint kerülnek a démonok pokolias szenvedélylyel, káros önemészto tüzsel, melynek szétporladozott hamuja összeroncsolt életem. Oh! átkozott gyönyört sugárzó kék szem, még most is

elémbe sugárzanak tekinteteid a szem-rehányás valómat szaggató nyilaival. Mennyi életet, mennyi életkedvet olvastam ki belőle a magam számára; és hol van az életkedv, miért van a mardosó lelki fájdalom e nyomorult kebel alatt?

Öltem: e szó kifolyása az előbbinek. Ha csak reá gondolok, a borzadály rémes szele járja át tagjaimat, süvöltő kísértetek, fekete árnyak lejtének végig szűk ezellámon, véres ujjal mutatva reám. A gyilkos! Két ember megölje! Alávaló emberi öntudatosságból kivételközött szörny. Öltem! és e szó, valahányszor reá gondolok, meglepődéssel tölti lelkemet, távolódnak a sötét árnyak, nem mardos a lelki gyötrelmem, édes bosszúérzet kielégített vágya villan meg szememben. És mégis, örök fogságomban a jövőre tekintve, megnyugvással várom a halált. . . Vége lesz-e? . . .

II.

Teljes bizalommal fogtam hozzá a Tarjassy bankárcsalád ifjabb magzatjának neveléséhez. Azt hittem, hogy az eddigi eredményekhez képest könnyű lesz itt is boldogulnom, a gyermeknek elhanyagolt nevelését nem lesz bajos beleterelnem a rendes mederbe és ez a munka is épp oly gyönyörű érzettel tölti be valómat, mint a többi esetben. A gyermek igaz, hogy vásott, elkényeztetett fiú volt, de vajjon a béketűrő kitarító fegyvereivel szemben képes lesz-e ellentállani a férfias erélynek?

Hittem, miért ne? A gyakorlat, a bizalom, a modern nevelésbe vetett bizalom megadta a feleletet tanakodásaimra. Sok vásott gyermeket szoktattam már be; miért lehetne a mostani eset kivétel? Pedig az volt. Tarjassyné gyöngéd odaadása, a bankár durva erélyessége, hirtelen természete mellett fáradásaimat siker nem koronázta. Már kezdtem türelmemet veszíteni, szidtam a gyermek megátalkodott vásottságát, mely minden nap újabb meg újabb meglepetést tartogatott fen számomra, minék következménye a bankár elviselhetetlen pirogatása volt. Szememre hányta azt, hogy elhanyagolom a gyermeket, nem használom fel a véletlen nyújtotta alkalmakat a fiú rendbeszedéséhez, olyképpen estek nekem szem-rehányásai, mint megannyi tördőfések az önbizalommal megtelt szívbe.

Rövidebbre fogtam a gyermeket, kezdtem szigorubb szigorubb lenni vele szemben, mi míg egyrészt még sem használt, másrészt az anya bosszankodását haragját vonta magára. Nagyon megharagudott reám, minden alkalmat fel is használt, hogy hideg ellenszenvét kimutassa irányomban. Valóban türehtetlen volt a helyzetem a bankár családnál. A jó fizetés, uri ellátás daczára komolyan azon kezdtem gondolkodni, hogy más hely után fogok nézni, hol legalább a sok oldalú bosszantásnak

nem leszek kitéve, nyugodt, csendes állást tölthetek be.

Egy kellemetlen incidens a gyermek részéről csakugyan arra bírta, hogy pár nap végét vetvén nyomasztó helyzetemnek, megoldjam e háztól a kerekemet. A gyermek egy másik parasztfiúnak úgy betörte a fejét egy nagy kövel, hogy az, nagy vérvesztés folytán elájult, és a hazaszállítás után, élet-halál közt lebegve, lázas betegségbe esett. A szerencsétlenség megtörténtét az apa nekem tudta be, mi rettentően elkésértett. Az egész családban ez eset folytán nagy izgatottság vert tanyát, de a ki leghiggadtabb, legnyugodtabb volt, az Elemér, a tett elkövetője. Míntla semmi sem történt volna, épp úgy rendetlenkedett, mint máskor és bosszantott nagymérvű hangyagságával és rossz voltával. A szándék, hogy elhagyom végkép helyemet, teljesen megérlelődött bennem; másnapra halasztottam felmondásomat.

De más jött közbe. Aznap este, a délutáni vonattal hazaérkezett, a zárdából visszatért bankárkisasszonnyal találkoztam össze, kinek megjelenése felforgatta terveimet, kinek bájos lénye villámot gyújtott fel a szívemben, kinek sugárzó szépségébe beleszeretnem egy pillanat műve volt. Oh! hogy átkozom azt a nyomorult és mégis oly édes kint adó pillanatot! Határozottam: maradok.

III.

A felzavart ház újra lecsendesült, a bankár erszénye megnyílt és gyógyító balsamként egy ezres megbékíté a gyermek szülőinek szűkölködésben oly kapzsi lelkületét. Az eset feledve lön, Elemér jobban érezte magát mint valaha. A házikisasszony kedves modorával, bájos lényével egészen meghódított. Most már, ha kergettek volna, sem mennék innen el. A szívem, melyben a legborzasztóbb szenvedély vert állandó tanyát, e házhözláncolt le. A szerelmem, melynek emésztő kínai lángba borították nyugodt gondolatvilágomat, elhalgattatta velem az öntudatos gondolkodás által sugallt tanácsokat. Félkezdem szenvedélyemet, tegyek le botor reményemről, huzzam meg magamat, míg jól van dolgom, ne építsek kártyavárat. Az a leány gazdag, én kenyerőket eszem, reám úgy sem néz. Ha észre veszik vétkes szenvedélyemet, kiteszik a házukból a szűrőmet, mintha ott sem lettem volna. Mit gondolok még? Mire visz a vakmerőségem? A gazdag bankárcsalád gyönyörű szép leánya csak nem fog lealacsonyulni hozzám, a fizetett emberhez. Hát mi vagyok én, mint földhöz ragadt féreg? Féreg, kinek magasratörő álmai vannak. Csak nyakamat szegem, ha eget verő reményeket táplállok magamban. Azt a kedves igéző teremést majd egy épp oly gazdag, talán magasabb állásu

ember, báró, gróf fogja megszeretni, kihez hozzá fogják adni, mert a rang embere. Neki meg kuss! Ne legyen erőszakos, a forró kása is megégeti az ember kezét, ha hozzányul.

Hasztalan beszélt az ész, nem volt a ki meghallgassa. A szenvedélyem erősebb volt nálánál. Képes lettem tüzőn-vizen kezesztül gázolni egy jó tekintetért. Sokszor, mint egy eb, követtem távolból a kertben tovasuhanó alakját. Mozdulatát leste tekintetem, omlatag természetére, aranyiszóka hajára tapadt a szemem. Átok arra a pillanatra, melyben meg nem fogadtam az ész szavát, hogy távoztam volna oldala mellől! Ki tudja most becsületes ember volnék. . .

Nem birtam magammal, nem szenvedélyemmel, mely kitörni készült. Izabella észre sem vette odaadásomat, vele szemben tanusított szolgálatkészségemet; miért is? kötelességem volt az, megfizettek érte.

Minden tárgy, melyet ujjaival érintett szent volt előttem. Minden rózsalevél, minden eldobott papírlap kezeimbe került. Eltettem mindet emlékeim közé. Életemet adtam volna egy csókjáért. Képes lettem volna arra, hogy megfojtsam, megöljem, azt tudva, hogy a másé.

Irgyelttem a szellőt, mely pirosra csókolta fel habfehérségű arcát. Féltékeny voltam minden férfira, kivel vidáman csevegett. Örült szenvedélyem talán terhére is volt, mert mindinkább tartózkodóbb lett velem szemben.

A sokáig elfojtott érzelmek ki is törtek egy délután.

Künn esős, lucskos idő volt. A szalomban csak is a bankárleány ült a zongorája mellett igézően csinos ruhájában. Vékony fehér ujjai idegesen babráltak a billentyűkön. Majd félbe hagyva a zongorajátékot, a kották között keresgélt. A nevelő az egyik asztal mellett nézegette Arany János levelezéseit. Kellemes, szívét örömmel eltöltő hangon szólítja meg a házikisasszony.

— Fodor ur, volna-e oly szíves fuvolán kíséreni Boehm „Rondo Allegretto“-ját. Ma nagy kedvem van a zongorázáshoz.

E kegy, a nyájas hang amyrira elfogódottá tett, hogy alig birtam eldadogni, hogy:

— A szerencse. . . a szerencse. . . végtelen nagy. . . rendkívül boldoggá tesz.

Repülve mentem a fuvolámért, szívem lázasan vert, tekintetem, éreztem, valami jóleső fényben tündöklött. Egy pillanat alatt tértem vissza hozzá és félszegen állottam melléje annak a gyönyörű leánynak, kiért szívesen meghaltam volna.

— Fodor ur a bevezetést fogja bevézni, aztán majd együttesen játszuk

el a darabot és az ismétlésnél ön egyedül fogja a szolót funi, mert az oly szép. Kezdzem?

— Kegyeskedjék. . .

Hangom remegett, szívem rettenetesen zakatolt. Kétségbe kezdtem esni, hogy vajjon el tudom-e játszani ezt a darabot, mikor ő itt van oldalam mellett, láttam csodaszép arcját, hófehérségű nyakát, kecsesen kidomborodó mellét, észbontó hajzatát. Vajjon nem sejtí-e meg a lány, mi megy végbe bennem, hogy megőrülök itt az oldala mellett. Oh! a zene, a vigasztalója bánatos napjaimnak, vajjon cserben hagy-e ez alkalommal?

A leány ujjai már bevégezték az introductió utolsó accordjait, a sor én rajtam volt. Kissé késedelmeskedtem.

— No elmarad — szóllal meg a leányka.

Ajkaimhoz illesztettem a fuvalát, belefuttam lágyan, érzéssel, a lelkemet akartam beleönteni a dallamba, az erőt, a szenvedély viharát vittem bele az accordokba. Játszottam örült hévvel, a zenei felmagasztosultság mély érzésével. És minden pillanatban homályosabb és homályosabbak lesznek előttem a sorok, nem látom a hangjegyeket, előttem, szemeim előtt ott tündöklök a bájos arc, hófehér nyak, csábosan, ingerlően.

— Oh! Izabella, szeretem, örültem kegyvedet.

És a szenvedélyem hevébe, ajkam forrón odatapad csábosan fehérítő nyakára.

Egy halk sikoly tudatára ébresztett vakmerőségemnek.

A leány hevesen pattan fel a zongora mellől, felemeli karját és az ajtóra mutatva, a nő méltóság hirtelen fellobbanásával, ingerülten mondja:

— Távozzék nyomorult! . . .

Szégyenkezve, megsemmisülten a le-sújtó tekintet által, némán távoztam el a szalonból, melynek ajtaja örökre bezárult előttem. Mint az ittas tántorogva botorkáztam a szobámba, csak most tudva meg, hogy mit cselekedtem. A leány kétségtelen elmondja a történeteket az atyjának, ki durva haragjában, mint egy nyomorult ebet, kidobta a házából. Khaosz vett körül, nem tudtam gondolkodni sem és a lelkemet emésztő szenvedély tápot kapva, itt forrongott a testemben. Átkos gondolatlattszülés állott be az agy működésében. Tisztán kezdtem el tépelődni. Megölöm a leányt, aztán magamat. A halálban legalább egyesülhetek vele, másképp sohasem. És ez elhatározás mindinkább csábitott. Oh! vele halni az . . . az a boldogság. . .

IV.

Napok teltek; a bankár tudomásul sem látszott birni a történetek felől, a leányka nem szólt volna felőle? Lehet, talán a nevelőt, a fizetéses embert

nézte bennem, kitől kenyerét venné el, ha a bankárral tudatná az én vakmerőségemet.

Majd meg botor gondolatok raja lepte el az agyamat. A szenvedélyem ábrándokra készítetett. Elgondoltam, hittem abban, hogy a leány talán azért kimélt meg, mert vonzódik hozzám, mert nem idegen tőlem; nem arra mutat-e tartózkodása, hogy fél tőlem, mert szeret. Nem is lehet az másként, hiszen oly hideg ő a többi férfiakkal szemben, míg velem, mily nyájasan, kedvesen bánt, mikor felszólított arra, hogy kísérjem zongora játékát. Nem arra vall-e a nyájas mosoly, a barátságos tekintet. Vagy talán a képzelődés csalfa játéka volna ez? Az! Az!

Mily botor, ostoba képzelgő voltam! Kártyavarákat építettem. Hiu ábrándokba ringattam el szenvedélyemet, mely folyton lázban tartotta minden mozdulatban életműködésemet.

Ujra sötét képek merültek fel előttem. Láttam a leány fenséges alakját, a mint bosszusan, a harag villámaival szemében kiutasít a szalonból: „Nyomorult!” Oh! vérig sért most engem ez a hang, mely még most is a fülemben cseng. Hát van, lehet-e reményem ahhoz, hogy euyémnek mondhasam a leányt? Soha! Soha! Ő meghalt reám nézve. A kétségbeesés maró fájdalma járja át lelkemet. . .

Künn voltak a kertben. Árnyas sétányain a kis, parkszerű kertnek friss, üde lég fuvallott, míg a napsugaras helyeken a virágok ezer-szinűsége pompázott.

Izabella egy fiatal főhadnagy oldalán sétált, nagyon vidáman, beműveltséggel csevegett a huszártiszttel. Barna, a leánynak egészen ellentéte volt a fiatal ember, katonás vállakkal, melyeken előnyösen feszült meg az egyenruha. És tekintete mily sóváran pihent meg a leánynak arcán, mily bizalmasan sutogott véle. Mit? Szívem kinjai alakot öltöttek. Tördőfésként hatolt keblembe minden nyájas tekintet, melylyel a leány udvarlóját jutalmazta. A szét-pattanásig feszültek meg idegeim, a vér arczomba tódult, szerettem volna, mint a vadállat reájok rohanni megfojtani őket, a mint egymás karjaiba borultak. És a csók csók után következett. Nekem látni ezt valami pokolias kin volt.

Bizalmasan, egymáshoz simulva sétáltak jó hosszú ideig; minden mozdulatukat szemmel tartottam. Nagyot akartam tenni. Valami bennem azt sugta: „Öld meg őket! . . .” Mi? Az eszevesztett szív pokolias, mardosó kinja. Ha megfojthatnám őket? Ah! hogy szorult össze a markom, mintha hófehér nyaka körül huzódnék össze. Elmebeli zavar mutatkozott rajtam. Borzasztóan zakatolt valami a fejembe; azt hittem végig esem a fővényen. . .

Bementek a szalonba. Zongora hangok hatoltak ki a tereméből, lágyan,

boldog rezgéssel. Mintha vízzel nyakon locsoltak volna; valamennyire magamhoz tértem. . . Utánuk indultam, nem tudva mit fogok tenni. . . Csak homályosan emlékszem az azután történetekre: mintha álmodtam volna rettenetes álmot. . . A szobámat utamba ejtven, leemeltem az ágyam felett függő revolvert. Töltve volt. Aztán mint az álmokóros mentem be a szalonba hal-kan, lábujjhegyen. . . Óvatosan kerültem a hátuk mögé. A leányka játszott, hófehér nyaka úgy kápráztatta szememet; a huszártiszt egészen belemerült a leány nézésébe. . . Néztem én is és karom gépiesen, valami delejes erőnek engedve, emelkedett fel. . . Egy pillanatra. . . Egy, kettő . . . és két halott hullott le a szalon padlójára. . . Oh! mily örült, de édes bosszuérzet töltötte el lényemet. . . Vadul kaptam karjaimba a halálában is oly szép, bájos leány tetemét. . . Csókok özönével halmoztam el a hideg ajkakát és oly erővel szoritottam magamhoz, hogy a durranás zajára befutott embereknek nagy feladatukba került kivenni azt a karjaim közül. . . A vérében átázott zseb-kendője még most is nálam van; emlékeztett a multra, melynek rémes képei most is lejárnak kísérteni magányos czellámba. . .

Elfogtak, vizsgálati fogságban ültem sokáig, míg ide kerültem, ebbe a magányos lakszobámba, honnan nem leszen soha menekülésem. De nem is igyekszem menekülni, bűnhődöm a multat, várom a szabadulást . . . a halált. . .

A halál megszabadít kinjaimtól, mert, noha a lelkifurdalás éppen nem gyötör, siratom a bűnös multamon is oly verőfényesen átmosolygó gyermekkoromat. . .

Lomhán pereg le az idő, egyhangu lépteit olvasom a folyosón végigsétáló örnek, kit csak akkor látok, mikor eledeletem hozza.

Sokszor elolvasom azt, a mit itt leírtam s ilyenkor átélem a történeteket . . . Vajha álmodtam volna! . . .

Betegen.

Meg kell halnom; oh de a sir
Hűdegy ágya nem gyötörne,
A mi kínoz, ami búsit:
Az én édes anyám könye.

Nem kell emlék, mely utánam
Mindörökké fennmaradjon:
Csak te tudnál elfeledni
Kedves, áldott, öreg asszony!

Szeretnék úgy elpusztulni
Mint az erdő vad virága,
A melynek bús hervadását
Ki se látja, ki se bánja;

Ugy eltűnni, mint az álom,
Föl se fogva, elmosódva,
Elfeledve mindörökké —
Mintha nem is leltem volna . . .

Eveline.

LENA.

VITTORIO BERSEZIO REGÉNYE.

Olaszból fordította: V. SZŐCS GÉZA

(Folytatás.)

XXIII.

A végzetes levél.

A mig Léna ugyszólva élet-halál közt lebegett az egymást ért nagy sorscsapások és lelkirázkódtatásoknak miatta, addig Elvira férjével nászutazásuk gyönyöreinek adta át magát. A bájos ifju asszony új helyzetének minden élvezetét szinte tudóval szívta magába, és azon a sajtószerű érzésen kívül, mit az önálló asszonyi, urnői helyzet támaszt egy új asszonyban, érezte szívével, vérével a czélját ért szerelem minden üdvösségét.

És e mondhatni önfelédtt, boldog lény mellett, Federico gróf a legnyugtalanabb napokat élte át, minők csak életében reá virradtak.

Lénát, Lénát nem tudta feledni! és ez nagy lelki kint okozott neki a kötelelenségek boldogság e napjaiban.

Valahányszor az Elvira boldog mosolytól ragyogó arcát látta maga előtt, amint a szép, új asszony szerelmesen hozzá simult, ölelésre, csókra hiva férjét, kettőjük közé lopódzott mint egy szépséges titkos árny a Léna képe, és a gróf szinte erőt vett szívében, hogy szertartásos gyöngéd melegségét észre ne vegye a boldogságában vakká lett asszony.

Azt a közéjük lopódzó árnyat, csak Federico gróf látta. Elvira teljesen áltatva magát, hitte férje boldogságát, kit éppen olyan örömben uszni képzelt, mint saját magát.

Heteken keresztül a legszebb vidékek káprázatos szépségű panorámáin utaztak keresztül. Igazi nászut volt, mit gazdagságuk csak szebbé és minden illúzióval teljessé tett.

Végre egyik héten Elvirának is eszébe jutott Léna, és Montecarlo-ból levelet írt neki. Telve volt csakhamar a piczi kis papírlap boldogságtól áradó szavakkal, és a gyöngéd szeretet szavaival az otthon maradt barátnő iránt. Mit csinál, hogy van? A szíve mit mond, és mit mond természetesen a rejtélyes bus ismeretlen ifju, a ki annyi epedéssel látszott Léna szerelme után törni? Vagy még mindig ismeretlen? Eh, ez nem szerelem, ami ennyi ideig haboz; vagy pedig a Léna tartó viselete tulságos. Egyik sem lehet igaz. Segíteni kell mindkettőre, mert az élet csak úgy szép és édes, ha van kit szeressünk és ha van, a ki minket viszont szeret! . . .

Igy lelkesedett, biztatott levelében Elvira, és midőn azt éppen befejezni akarta, toppant be férje a szobába.

Elvira gyermekes zajjal adta elő Federiconak levele tartalmát, és amint mosolyogva hallgatta őt végig férje,

hirtelen azzal a kivánsággal állott elő, hogy férje is írjon bele egy pár sort Lénának.

A gróf pillanatra meghökkent, és gyöngé pir futotta el arcát, de csakhamar magához tért és tréfával akarta elűtni a dolgot, mely őt nagyon fölziggatta.

— Valami szerelmi vallomást írjak, a kis Lénának? — kérdé erőltetett mosolyal.

Elvira folytatta a tréfát és gyorsan utána tette:

— A hogy akarja; csak nekem is maradjon a szép szavakból . . . és azzal oda tartotta a levelet a gróf elé, ki aztán a lehető legnagyobb izgatottságtól eltelve, írta a levélpapír üresen maradt részére a következő szavakat:

Nőm legkedvesebb barátnőjének, szíves üdvözlömetem. Federico.

A gyanutlan Elvira még tapsolt is a sikerültnek tartott ötlethez és gyorsan behajtotta a levelet, megczimezte és — sorsára volt bízva az első levél, az első valami, amit a mézes hetekben egyáltalán másért tett a boldog pár, mert az öreg márkiné azt a megjegyzést tette, midőn gyermekeit a nászutra bocsátá, hogy akár ne is írjanak visszatérésükig semmit, mert ez fogja mutatni, hogy — igazán boldogok.

Federico aztán rajta is volt, hogy így — mutassa meg boldog voltát. . .

XXIV.

Léna boldogsága.

A szerencsétlen sors érte Guglietti-pár, a Léna szülei már gyepesedő sírjaikban pihentek, mikor árván maradt leányuk, Magdolna nagynénje és ennek férje Borbotti kapitány önfeláldozó ápolása és gondoskodása folytán javulni kezdett és első sétáját tehetette meg a szobában. A betegség szinte ideálisabbá tette még a Léna szépségét, ki valóban egy élő Madonnához hasonlított átszellemült kifejezésű arcával.

A jóságos Magdolna öröme határtalan volt a Léna fölgyógyulása fölött és hihetetlen gyöngédséggel tekintett a napról-napra erősödni kezdő csodaszép leányra, lelkét pedig annyira áthatotta az édes gondolat, hogy ez a kedves angyali teremtés most az ő gondjaira van bízva és második anyjánál kell hogy szeresse, hogy önkénytelenül könyekkel teltek meg hűségesei szeméi.

Még maga a nyers Borbotti kapitány is nagy elégyültséggel pödörgette hatalmas bajuszát és csöndes mormogásából annyit lehetett kivenni, hogy most már a szegény Guglietti papa nem lévén az utban, majd neki lesz gondja arra, hogy ez a drága jószág úgy legyen őrizve minden bolondos dolgoktól, mint egy üvegházi virág a fagyos széltől.

(Vége következik.)

Bordal.

Fel fiuk! Rövid az élet,
Soká úgy se tart.
Rajta! Telt pohárral üzzük
A sok földi bajt.
Jó kedvet csak a bor ad.
Rajta! Igyunk, czimborák.
Eljen a bor, a magyar!
Eljen a ki jót akar!

Csók, a szerelem virága,
Méznél édesebb.
Boldogságban uszik kebled,
A mig élvezed.
Jó kedvet csak a bor ad,
Rajta! Igyunk, czimborák.
Eljen a lány, kicsi-nagy!
Eljen a ki csókot ad!

A világnak, dal a lelke,
Dal a himpora;
Koronája drága éke,
Legszebb gyöngysora.
Jó kedvet csak a bor ad.
Rajta! Igyunk, czimborák.
Eljen a dal és zene!
Eljen a ki él vele!

Örökké éljen ami szép!
Eljen ami jó!
Dal, szerelem, bor! . . . Eljen
Ami vidító!
Jó kedvet csak a bor ad,
Rajta! Igyunk czimborák.
Eljen a jó, szép, nemes!
Eljen a hű s érdemes!

Fel fiuk! Rövid az élet,
Soká úgy se tart.
Rajta! Telt pohárral üzzük
A sok földi bajt.
Jó kedvet csak a bor ad,
Rajta! Igyunk, czimborák.
Eljen a hon, a magyar!
Eljen a ki jót akar. . .

Porsche Vilmos.

Képtalány.

S Z Á M R E J T V É N Y.

H. F. TÖL.

- 22, 25, 24, 12, 9. Jeles magyar író.
5, 32, 35. Egi test.
27, 28, 14, 31, 15, 11, 8, 1. Nagy városokban sok van.
26, 2, 18, 34. Csinos női név.
10, 30, 20, 4. A muzsák egyike.
13, 19, 34. A család feje.
21, 7, 33, 16. Honunk megyéje.
23, 6, 17, 3. Testünk egy része.
29. Egy magánhangzó.
1—35. Reviczky Gyula egy költeményének első két sora.

A mult számban közölt talányok megfejtése:

A képtalányé:

Aradi vértanúk albuma.

A csererejtvényé:

Korona.